EL JUEGO

COMO TRANSMISOR DE ACTITUDES VALORES

Y

NORMAS

TRABALLO REALIZADO POR:

ÍNDICE:

1.− INTRODUCCIÓN. IMPORTANCIA DEL JUEGO EN LA ADQUISICIÓN DE ACTITUDES, VALORES Y NORMAS.

2.− ANÁLISIS DEL D.C.B. DE EDUCACIÓN FÍSICA EN LOS TEMAS TRANSVERSALES Y PROPUESTAS DE LAS ÁREAS TRANSVERSALES.

3.− PROPUESTAS, VARIACIONES Y DEFICIENCIAS DEL D.C.B.

4.− ANÁLISIS DE LOS PROGRAMAS RENOVADOS EN RELACIÓN CON EL D.C.B.

4.1.− ANÁLISIS DEL JUEGO EN LOS PROGRAMAS RENOVADOS.

5.− CONCLUSIONES FINALES.

6.− BIBLIOGRAFÍA.

1.− INTRODUCCIÓN.

Los juegos constituyen uno de los bloques de contenidos en los que se estructura el diseño curricular base (D.C.B.) de Educación Física en educación primaria. Además de esto, los juegos también son un recurso didáctico muy productivo, del cual el maestro se puede aprovechar no sólo para trabajar determinados contenidos conceptuales o procedimentales, sino que son al mismo tiempo un recurso inmejorable para trabajar **las actitudes, valores y normas**, tan importante a lo largo de la vida de cualquier persona.

El juego se puede decir que es la primera actividad del niño, se presentará de una forma espontánea, sin aprendizaje previo, es natural. El juego ayuda al niño en su desarrollo físico e intelectual, lo ayuda a madurar. Normalmente consideramos como juego cualquier tipo de actividades cuyo objetivo o fin sea la diversión, puesto que lo consideramos una actividad lúdica.

El juego es un medio educativo, y para poder educar es necesario que exista un respeto a unos medios preestablecidos, esto permite trabajar aspectos como **las actitudes, los valores y las normas.**

Estas definiciones anteriores dadas acerca del juego provienen de diversas ciencias como son la psicología, la pedagogía y la pediatría, que hoy en día no dudan en defender el juego como : recurso para el aprendizaje, medio para llevar a cabo el proceso de enseñanza − aprendizaje, y contenido de la educación.

Pero sin embargo, a pesar de la gran importancia que puede tener el *juego* para la educación, la mayor parte de las veces ocurre que en la realidad no se recurre a los *juegos*, lo que conlleva a que por ejemplo no se estimule

suficientemente la comunicación, la participación, la cooperación y el contacto normal con el otro sexo, por lo que se perpetúan tabúes y prohibiciones morales y religiosas que no entienden los niños y las niñas, y que los alejan de entender a los demás como personas independientemente del sexo. Esto mismo sucede con el hecho de que apenas se propicien situaciones de comunicación, participación, cooperación y contacto normal con otros colectivos diferenciados por su raza, clase social, creencias o otras discriminaciones y los niños y niñas se alejen de comportamientos solidarios y cooperativos, pues no debemos olvidar que en comparación con otras conductas humanas, en el juego el aspecto social está más marcado, las exigencias son mayores y las relaciones interhumanas se activan en mayor medida.

Las actitudes, en los tres ciclos, se centran primordialmente en conseguir valorar el juego y no el resultado, restándole importancia a la competición, aunque eso es cosa difícil pues todos sabemos que cuando unos niños están jugando contra otros, (en los juegos con oposición por ejemplo), el fin del juego básicamente es ganar al contrario, y los niños procuran hacerlo siempre. Cuanto más mayores, la competencia se va convirtiendo en le principal objetivo, no tanto en los niños pequeños.

También trata de fomentar las relaciones personales, provocando una participación activa en los juegos.

ya en el tercer ciclo se procura evitar las conductas agresivas más peligrosas y frecuentes en esta edad.

En cuanto a los valores, predominan los de la tolerancia y participación, así como la comprensión de la importancia del juego.

En lo referido a las normas, se da importancia a la aceptación de las reglas y normas de respeto.

2.− ANÁLISIS DEL D.C.B. DE E.F. EN LOS TEMAS TRANSVERSALES Y PROPUESTAS DE LAS ÁREAS TRANSVERSALES.

A continuación presentaremos un análisis do D.C.B. no que refirese a importancia dos xogos nas diferentes áreas transversais que existen na educación primaria, e os puntos que nestas citadas áreas poderanse traballar no apartado do xogo.

1º CICLO.

−Actitudes:

1− Disfrutar co xogo, quitándolle importancia o resultado.

"...conven que os nenos disfruten xogando, con independencia do resultado conseguido".

2− Superar dificultades e evitar inhibici\ns.

"...superar as pequenas frustracións que a práctica dos xogos pode producir e evitar inhibici\ns ante certos xogos".

−Valores:

1− Comprender a importancia do xogo como forma fundamental de realizar a actividade física.

"Es propio de este ciclo que os alumnos e as alumnas recoZezan os xogos como a forma fundamental de realizar actividade física".

2− Aceptar o nivel propio de destreza en relación cos demais.

"Neste ciclo irase aceptando a existencia de diferentes niveis de destreza, nun mesmo e nos demais, segdn o tipo de xogo".

<u>2º CICLO.</u>

−Actitudes:

1− Oposición e cooperación.

"CoZecer e utilizar as estratexias b<sicas de cooperación, oposición, e cooperación − oposición".

2− Relación cos demais.

−Valores:

1− Preocupación pola cultura propia.

"Empregando os xogos como un medio de disfrute, de relación e de emprego do tempo libre e utilizando nos seus momentos de ocio os xogos populares e tradicionais".

2− Tolerancia.

"Aceptación dos outros con independencia das suas características persoais e sociais".

3− Aprender a gaZar e perder (competición sana).

"RecoZecemento do feito de gaZar ou perder e a oposición como elementos propios do xogo".

<u>3º CICLO.</u>

−Actitudes:

1− Relación cos demais.

2− Omisión das conductas agresivas.

"Capacidad de relación... controlando as conductas agresivas nos xogos de oposición".

−Valores:

1− Valoralo esforzo persoal e a relación cos demais por riba de gaZar ou perder.

"O esforzo persoal... e as relaci\ns... debense considerar como valores moi positivos en detrimento doutros tipos de aspectos propios da competición".

−Normas:

1− Aceptación das regras.

"RecoZecelo carácter arbitrario das normas e a posibilidade de adaptación das mesmas por parte do grupo".

Estes serían os aspectos mais destacables das actitudes, valores e normas que se atopan no DeseZo Curricular

Base en relación coa <rea de educación física.

A continuación analizaremos as diferentes <reas transversais e a sua relación coa educación física.

3.− <u>PROPOSTAS, VARIACIÓN E DEFICIENCIAS DO D.C.B</u>.

<u>EDUCACIÓN PARA O CONSUMO:</u>

A toma de conciencia ante o exceso de consumo de productos innecesarios debe comenzar na escola. Fálase de suprimir o exceso de consumo, pero dunha forma moi xeral, non se dan pautas de como se podería facer.

* Para nos un punto moi importante é que a carencia de material para o desenrolo de actividades de tipo lúdico non debe de supoñer ningún impedimento para o desenvolvemento normal das clases de Educación Física, posto que certos materiais de baixo coste ou de desfeito, poden ser en moitos casos máis útiles e queridos polos nenos que incluso os modernos utensilios pedagóxicos. Así, podemos utilizar elementos para a preparación de xogos sen que supoñan un forte gasto en tempo ou cartos. Esto é moi importante pois ademáis de aproveitar as clases de Educación Física, tamén estaremos creando mentalidades non consumista.

Tamén será importante na nosas clases incidir en que as marcas das prendas de vestir e calzar teñen pouca importancia, xa que o que importan son as prendas, pois hai nenos que non poden contar con certas prendas de vestir ou calzar de marcas caras, que sen embargo no son mellores que outras.

<u>EDUCACIÓN PARA A IGUALDADE DE OPORTUNIDADES DE AMBOS SEXOS.</u>

A escola ha de ter unha postura para desterrar o tratamento discriminatorio que reciben as persoas en función do sexo.

* Aquí os xogos poden resultar moi interesantes. Á hora de realizar certos xogos ou incluso na forma de nomealos, a menudo, estase producindo unha discriminación, aínda que moitas veces se faga de maneira inconsciente. Polo tanto será importante evitar expresións e representacións que leven carga de discriminación sexista.

<u>EDUCACIÓN AMBIENTAL</u>:

No apartado da educación ambiental atopamos un vacRo referente as actitudes, valores e normas. No tocante os xogos, o bloque tem<tico m<is desenrolado e as propostas suxeridas non gardan relaci\n coa educaci\n ambiental. Deste xeito f<lasenos da aceptaci\n de roles nos xogos e da autoconfianza.

Na nosa opini\n a educaci\n ambiental e algo moi importante actualmente, xa que actuamos nunha constante relaci\n entre corpo−entorno, no cal realizamos as actividades fRsicas, adem<is do auxe que esta tivo fai poucos anos e actualmente, por mor dos ecoloxistas e a capa de ozono, e dem<is problemas ambientais que hoxe preocupan moito a xente.Deste xeito debemos posibilitala realizaci\n das actividades en sitios abertos, asR como e sempre que sexa posibel, realizar marchas ou excursi\ns por medios xeogr<ficos distintos os habituais. Por exemplo: fragas, praias, montes...

Asemade deberemos transmitir actitudes de coidado e de protecci\n do entorno, J dicir, fomentala participaci\n activa na reconstrucci\n do entorno.

No tocante os xogos, poderRamos promovela realizaci\n de xogos con materiais de refugo, como poden ser: cordas, cart\ns, botellas, etc... Desta forma acadaremos conxeniar alternativas de diversi\n e protecci\n de medio ambente a travJs da reciclaxe.

1.− O corpo: imaxe e percepci\n.

"Este apartado carece do bloque de actitudes".

5.− Os Xogos. Actitudes.

4− Aceptaci\n dentro dunha organizaci\n de equipo, do papel que corresponda desempeZar como xogador.

6− Confianza nas propias posibilidades y valoralas mesmas na elecci\n das actividades para o emprego do tempo de ocio e tempo libre.

- Para traballar esta área transversal utilizaremos xogos nos que se realizan con material alternativo (material de desfeito), facendo recalcar á importancia dos tres R (Reducir, Reutilizar e Reciclar). Ademáis realizaremos xogos nos cales os roles dos xogadores sirvan para concienciar ós nenos e nenas da importancia de coidar o medio ambiente.

Educaci\n moral e cRvica.

A educaci\n fRsica J un dos momentos curriculares b<sicos

para a educaci\n moral. En relaci\n a posibilidade do xogo, colaboraci\n, espRritu de equipo, aceptaci\n das normas e o respeto mutuo na competici\n.

A pesar de que estamos dacordo cas actitudes que se propoZen fomentar nesta <rea, entre as que predominan as de aceptala competici\n restandolle importancia a gaZar ou perder e as de actitude de respeto polas normas e regras do xogo, propoZemos a "cooperaci\n" como actitude fundamental nesta <rea. Mediante xogos cooperativos conseguirase o resto de actitudes citadas anteriormente e adem<is da citada "cooperaci\n".

Obxectivos:

2.− Adoptar h<bitos de hixiene, de alimentaci\n, posturais e de exercicio fRsico, manifestando unha actitude responsable hacia o seu propio corpo e de respeto os dem<is.

6.− Participar en xogos e actividades establecendo relaci\ns equilibradas e constructivas cos dem<is, evitando a discriminaci\n por caracterRsticas persoais, sexuais ou sociais, asR como cos comportamentos agresivos e as actitudes de rivalidade nas actividades competitivas.

Contidos:

* O corpo imaxe e percepci\n.

"Actitude de respeto hacia o sue propio corpo e o seu desenrolo".

* O corpo: habilidades e destrezas.

"Participaci\n en actividades diversas, aceptando a existencia de diferencias no nivel de destrezas.

* Saudade corporal.

"Responsabilidade hacia o propio corpo e valorizaci\n da importancia da pr<ctica de actividades fRsicas e dun desenrolo fRsico equilibrado e da saude".

Os xogos:

3.− Actitude de respeto polas normas e regras do xogo.

4.− Aceptaci\n, dentro dunha organizaci\n de equipo, do papel que corresponda desempeZar como xogador.

5.− Valoraci\n das posibilidades como equipo e da participaci\n de cada un dos seus membros con independencia do resultado obtido.

7.− Aceptaci\n do reto que sup\n a oposici\n doutros nas situaci\ns de xogo, sen que elo derive en actitudes de rivalidade e menosprezo.

<u>Educación vial</u>.

En relaci\n a este bloque proponse crear unha confianza en si mesmo e unha autonomRa persoal; obxectivos cos cales estamos dacordo. Nembrantes non se especifican os medios a realizar para acadar tales fins.

Na nosa opini\n a educaci\n vial ten moita importancia nas poboaci\ns urbanas, xa que nestas os rapaces desde moi pequenos debense guiar por sinais acdsticas e visuais. Polo tanto podemos promover xogos de simulaci\n vial e desprazamentos nos cales os cativos dJbanse guiar polas sinais visuais ou acdsticas.

Outros tipos de traballos poden ser: apreciaci\n de magnitudes, percepci\n das velocidades, tempo invertido en realizar diversos traxectos, etc... e todo isto podese levar a cabo mediante xogos que poden resultar moi motivantes para os nenos.

1.− O corpo: imaxe e percepci\n.

3− Seguridade, confianza en si mesmos e autonomRa persoal, (sentimentos de autoestima, autoeficiencia y expectativas realistas de Jxito).

<u>Educaci\n do consumidor</u>.

Creemos que as actitudes reflexadas nesta teZen un car<cter moi xeral e non teZen demasiada relaci\n coa educaci\n do consumidor.

PropoZemos como actividade fundamental nesta <rea a pr<ctica de actividades con materiales desechables, tratando de que sexan divertidos e significativos para os nenos, logrando asR unha actitude non consumista, tan pouco habitual na sociedade actual.

Asi mesmo deberemos inculcar nos nenos o coidado do material tanto o seu propio como o do colexio, para que as cousas duren m<is tempo e tamJn acostumbrarlles a recoller t\dalas cousas que sacan ou atopan polo medio da clase ou nas sesi\ns. Esto far< que se acostumbren a coidalas cousas m<is do que o fan, explic<ndolles que desta forma gastanse menos cartos para mercar o material, (o colexio por exemplo), e p\dense empregar para adquirir outras cousas tamJn necesarias. Desta forma tamJn se contribuye a coidalo medio ambente e mellorar a calidade de vida. Todos estes procesos debense encadear a la hora de explicarlles os nenos as raz\ns para facer esas cousas e de esa maneira, asR eles entenderanno moito mellor.

<u>;rea de educaci\n fRsica</u>.

***Actitudes**:*

− Valoraci\n da importancia da pr<ctica de actitudes fRsicas, dun desenvolvemento fRsico equilibrado e da

saudade.

− Confianza nas propias posibilidades e valoraci\n das mesmas na elecci\n das actividades para o emprego do tempo libre e de ocio.

Educaci\n para a paz.

Ante todo hai que destacala importancia desta <rea tendo en conta que o valedor do pobo propuso a oferta da Educaci\n para a paz como unha asignatura optativa na E.S.O. dada a importancia dunha incorporaci\n o sistema educativo dos valores. Prop\n que se inclua no curriculo de Educaci\n Secundaria Obligatoria unha materia optativa, de oferta obligatoria, "integrada polos rudimentos xurRdicos b<sicos da cultura dos dereitos humanos".

Est< claro que a importancia da educaci\n para a paz J moi grande e J preciso educar m<is intensamente os nenos entre outros, nos valores da democracia, dos dereitos humanos, da solidariedade, na tolerancia os demais e na resoluci\n pacRfica dos conflictos e diferencias que poden surxir en calquera momento, asR como no respeto os demais.

TamJn a L.O.G.S.E. no seu tRtulo preliminar di que o sistema educativo orientarase, entre outros, a conseguir a formaci\n no respeto os dereitos e liberdades e no exercicio da tolerancia e da liberdade dentro dos principios democr<ticos de convivencia, e a formaci\n para a paz, a cooperaci\n e a solidaridade entre os pobos.

Por todo isto creemos que a educaci\n para a paz debe estar sempre presente, aunque non vemos posible a sua imparticí\n como <rea independente dentro dun programa, pero si que o maestro/a estJ sempre pendente de inculcarlles os rapaces unhas soluci\ns respetuosas e sen conflictos, resolvJndoos sempre da mellor maneira posible. QuJrase ou non sempre aparecer<n problemas, e sobre todo nos xogos de educaci\n fRsica, nos que o mestre teZa queintervir para resolvelos de maneira pacRfica.

Como curiosidade cabe destacar que actualmente ata os obispos recomendan a actividade fRsica, para ter unha vida m<is calmada e pacRfica e unha maior predisposici\n o di<logo, debido o efecto terapuetico da actividade fRsica.

Obxectivos xerais:

1.− CoZecer e valoralo corpo e a actividade fRsica para explorar e disfrutar das suas posibilidades motrices, de relaci\n e para organizalo tempo libre.

6.− Participar en xogos e actividades establecendo relaci\ns equilibradas e constructivas cos demais, evitando a discriminaci\n por caracterRsticas persoai, sexuais e sociais, asR como os comportamentos agresivos e as actividades de rivalidade nas competici\ns deportivas.

Contidos:

* O corpo: imaxe e percepci\n. Expresi\n e comunicaci\n.

Procedementos:

* Utilizaci\n das regras para a organizaci\n de situaci\ns colectivas de xogo, (cooperativas, de patio, xogos).

Actitudes:

* Seguridade, autoconfianza, autoestima.

* Participar nas situaci\ns que supoZan comunicaci\n con outros, utilizando recursos motores e corporais con espontaneidade.

* Sensibilidade ante os diferentes niveis de destreza nos xogos.

* Aceptalo reto que sup\n opoZerse a outros nas situaci\ns de xogo sen que iso derive en actitudes de rivalidade ou menosprezo.

Evaluaci\n:

* Colabora no desenvolvemento dos xogos de grupo, aceptando os demais.

4.− <u>COMPARACIÓN ENTRE PROGRAMAS RENOVADOS Y D.C.B.</u>

En primeiro lugar cabe citar que nos programas renovados, o que se fai é globaliza−las tareas, sin ter en conta a edade do neno/a, a sua maduración biolóxica, as suas experiencias anteriores, etc... O que se realiza é marcar obxetivos concretos sin ter en conta os procesos polos que debe de pasar o alumno. Tampouco se ten en conta as aptitudes e actitudes do alumnado, sino que o que se faio é establecer unhas tareas para a consecución de ditos obxetivossin máis; sin ter en conta a capacidada e a destreza do neno/a ante a tarea. Sintetizando non se marcan os ritmos biolóxicos do crecimiento madurativo, algo que consideramos fora de lugar e erróneo.

En canto ós xogos dícese que deben iniciarse a partir do ciclo Medio da Primaria, ó igual que a adaptación a deportes determinados, isto é un grave error, debido a que o neno por medio do xogo estase a socializar, está creando novas actitudes, novas normas e novos valores, que van formando e desenrolando a súa personalidade.

Nos programas renovadores unha das características fundamentais en relación co D.C.B. e a clase é a falta de autonomía por parte do mestre, non ten libertade de cátedra, marcanselle os obxetivos e as actividades que debe realizar.

Si se fai fincapé ó igual que no D.C.B. de que se deben de exercitar os xogos con bos modais, cumprir e respetar as normas, o autocontrol e recibir os seus exitos ou fracasos sin alegría ou irritación.

En cuanto ó D.C.B. decir que parte da idea de que para levar a cabo o proceso de ensinanza−aprendizaxe, o mestre terá que ter moi en conta os ciclos polos que o alumno vai pasando, atendendo a súa madurez biolóxica, ó nivel de alumno (aprendizaxes previos, experiencias anteriores), o seu desarrollo motor e afectivo...

Aquí os contidos vanse desenrolando gradualmente do global ó específico. No D.C.B. háblase de que deben de partir dos movimientos naturais e espontáneos do neno, para poco a poco ir explotando toddas as variantes dese movimiento, sin ter en conta un obxeto concreto, sino que o que nos interesa é que o neno cree situacións novas, e ademáis as experimente por sí mesmo.

Nos Programas Renovados marcanse obxetivos concretos xa dende o principio, como é o de facer que o neno domine e coordine os seus movimentos,mediante exercicios e actividades sistemáticas e non en situacións de xogo, etc...; algo non lóxico xa que debese de partir do conocido(a súas experiencias), e pouco a pouco aumentar de dificultade.

Temos que citar que nestos Programas a espontaneidade do alumno é totalmente nula, de ahí a falta de creatividade que presentaban.

No D.C.B. tense en conta moito a autonomía pesonal do neno, e tamén a actividade de cooperación cos demais (proceso socializador).

4.1.− <u>ANÁLISIS DO XOGO NOS PROGRAMAS RENOVADORES.</u>

Os programas renovadores estructúranse en dos niveis:

* Educación Preescolar e Ciclo Inicial

* Ciclo Medio (3º, 4º e 5º)

No que se refir á Educación Preescolar e Ciclo Inicial o bloque temático dos Xogos ou Actividades lúdicas e predeportivas− coma se expresa nestes programas− non fai acto de presencia en ningún momento de dita etapa, limitando a súa aparición ó Ciclo Medio que a continuación comentaremos.

Os obxetivos do bloque temático de Actividades Lúdicas e Predeportivas. No 3º curso do Ciclo Medio son as seguintes:

− Fomentar a imaxinación, creatividade e expresión corporal, mediante toda clase de xogos.

− Establecer relacións de compañerismo e amistade a traverso da práctica dos distintos deportes.

− Habituarse a saber gañar ou perder, a competir con naturalidade e anteponer o xogo limpo ó trunfo.

No 4º curso do mesmo ciclo repítense os mesmos obxetivos engadindo:

− Aceptar e integrar nos grupos ós compañeiros con menos actitudes físicas ou habilidades.

No 5º curso seguen a ser as mesmas dos cursos anteriores.

<u>IDEAS:</u>

O Xogo non aparece ata o ciclo medio; cando o fai, faino demasiado relacionado co deporte. Non está establecido con claridade a relación entre Xogo predeportivo e Deporte. Pouca autonomía do mestre. Demasiado explícitos os contidos.(*o libro dicta o que o mestre debe realizar na clase, en función dos obxetivos marcados).*

Non se pode intriducir a competición e o saber gañar/perder a estas idades tan tempranas. Primeiro introduce a práctica de deportes(3º E.X.B.) e logo a práctica nos predeportes(5º E.X.B.)

A ***<u>Competición no Xogo</u>*** : a palabra competición está cargada de connotacións negativas e en xeral hai unha preocupación por como sse entende e como se aplica a mesma na escola. Ás veces provocasndo sentimentos negativos, de fracaso, rechazo...

Cremos que si é certo que da competición mal conducida pódense producir os efectos antes citados, pero ben é certo de que a competición coma tal, pensamos que si se realzia de maneira intelixente pode conlevar a efectos positivos. Debemos de partir da base de que en todo xogo existe competición, iso é inevitable, por iso debemos de abordalo, da forma máis positiva posible.

Según Piaget cita no seu libro Xogos Colectivos na Primeira Ensinanza a competición non é para tódals cousas, somente refírese á comparación da actuación propia cos demais. O neno nas primeiras idades é moi egocéntrico, de ahí que se fixe só en sí mesmo.

Podemos decir que o aspecto competitivo dos xogos pode contribuir ó desenrolo do neno, porque os xogos esixen o establecimento de regras, e o cumprimento ds mismas. Os xogos competitivos motivan ós nenos a pensar dunha forma activa.

5.− <u>CONCLUSIONES FINAIS.</u>

Os mestres ou educadores necesitamos medios para que as nosas palabras non se queden en discursos sen sentido nin aplicación práctica. Con moita frecuencia cométese o erro de falar moito e bonito, pero sen actuar apenas, e o qiue é peor, sen conseguir dque os demásis actúen, os xogos son un medio para que esto non ocorra.

Do mesmo xeito, tamén será importante alonxarse das conductas e posturas que estimulan os xogos supercompetitivos e individualistas: a orde, o triunfo persoal, a competitividadee, e a loita contra os demáis; e pola contra acercarse ás actitudes e valores que se corresponden cos xogos cooperativos: a solidariedade, a cooperación, o traballo en equipo, o éxito colectivo, a emoción e o entusiasmo de compatir, debería ser o obxectivo principal da educación nun munodo dominado pola desigualdade, o odio e a riqueza material.

6.− <u>BIBLIOGRAFÍA.</u>

- GUÍA PARA EL DISEÑO CURRICULAR EN EDUCACIÓN FÍSICA, V.V.A.A. GRUPO LÍNEA GIJÓN. EDITORIAL DEPORTIVA AGONOS.

- LIBRES PARA COOPERAR, LIBRES PARA CREAR. TERRY ORLICK. EDITORIAL PAIDOTRIBO.

- EDUCACIÓN FÍSICA EN PRIMARIA. GONZÁLEZ HALCONES, M.A., SÁNCHEZ SÁNCHEZ, G. EDITORIAL AMARÚ.

- DESEÑO CURRICULAR BASE DA ÁREA DE EDUCACIÓN FÍSICA DA ETAPA DE PRIMARIA DA XUNTA DE GALICIA EDITORIAL XUNTA DE GALICIA.

- JUEGOS Y EDUCACIÓN FÍSICA GONZÁLEZ MILLÁN, C. EDITORIAL ALHAMBRA.

- JUEGOS COLECTIVOS EN LA PRIMERA ENSEÑANZA CONSTANCE KAMII Y RETHA DE VRIES. EDITORIAL VISRO 1988, MADRID.